

**СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ РАУФА АБЛЯЗОВА**

Кафедра права та інформаційної справи

**КУРСОВА РОБОТА
з дисципліни «Цивільне право»**

**На тему: «Принципи цивільного права: сучасний стан та перспективи
розвитку»**

Студент-виконавець:

Диць Віталій Олексійович,
група ЮР-21

Керівник курсової роботи:

Панчишин Антон Володимирович

Курсова робота захищена з оцінкою

Протокол захисту курсових робіт

№ _____ від _____ 20 ____ р.

Черкаси 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА	6
1.1. Сутність та значення принципів цивільного права.....	6
1.2. Класифікація принципів цивільного права.....	9
1.2. Принципи цивільного права в системі правового регулювання.....	11
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА	14
2.1. Загальні принципи цивільного права у законодавстві України	14
2.2. Особливості застосування принципів цивільного права у судовій практиці	17
2.3. Вплив європейських правових стандартів на розвиток цивільного права України	19
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА	22
3.1. Гармонізація національного цивільного законодавства з європейським правом	22
3.2. Виклики та проблеми у реалізації принципів цивільного права.....	24
3.3. Напрями вдосконалення принципів цивільного права.....	27
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33

ВСТУП

Актуальність теми роботи. Цивільне право є фундаментальною галуззю правової системи, яка регулює суспільні відносини, що виникають між рівноправними суб'єктами. В сучасних умовах глобалізації, цифровізації та економічної нестабільності його принципи зазнають суттєвих трансформацій, що робить питання їхнього дослідження особливо актуальним. Правові системи різних країн розвиваються в напрямку гармонізації та уніфікації правових норм, що зумовлює необхідність глибокого аналізу основоположних засад цивільного права, їхньої адаптації до нових викликів та перспектив подальшого розвитку.

Принципи цивільного права є його фундаментом, оскільки вони визначають основні засади правового регулювання приватноправових відносин. Вони є своєрідним орієнтиром для законодавця, судових органів та правозастосовної практики, що дозволяє забезпечити єдність та стабільність правової системи. Разом із тим, сучасні реалії, зокрема активний розвиток цифрової економіки, електронної комерції, зростання значення нематеріальних активів, потребують модернізації традиційних підходів до розуміння та застосування основних принципів цивільного права.

Серед ключових питань сучасної правової науки є баланс між стабільністю принципів цивільного права та необхідністю їх адаптації до нових реалій. З одного боку, класичні принципи, такі як свобода договору, рівність сторін, неприпустимість свавільного втручання в приватні справи, проблематикою цивільного законодавства. З іншого боку, новітні виклики, пов'язані із впливом інформаційних технологій, глобалізацією та змінами соціально-економічного середовища, вимагають перегляду деяких традиційних уявлень щодо їх застосування.

Зокрема, у сфері договірної права спостерігається зростання ролі принципу добросовісності, який дедалі частіше розглядається як необхідний коректив до абсолютної свободи договору. У зв'язку з розвитком штучного інтелекту та автоматизованих систем прийняття рішень виникає питання щодо

відповідальності цифрових агентів та необхідності закріплення нових підходів до регулювання правовідносин у віртуальному просторі. У сфері захисту прав власності нові виклики пов'язані із забезпеченням правової охорони цифрових активів, криптовалют, інтелектуальної власності в цифровому середовищі. Традиційні принципи, що забезпечують стабільність цивільного обороту, потребують адаптації для ефективного функціонування у сучасних умовах.

Окремої уваги заслуговує взаємодія цивільного права з іншими галузями права, зокрема адміністративним та кримінальним правом, у питаннях захисту прав суб'єктів цивільних правовідносин. Наприклад, сучасні тенденції розвитку права споживачів демонструють необхідність посилення державного регулювання певних складових цивільних правовідносин для захисту слабших сторін, що певною мірою змінює класичні уявлення про автономію приватного права. Аналіз цих тенденцій дозволяє окреслити перспективи розвитку цивільного права, зокрема щодо удосконалення механізмів правозастосування, модернізації законодавчих норм та підходів до правового регулювання приватноправових відносин.

Загалом, питання принципів цивільного права в сучасних умовах є надзвичайно актуальним з огляду на необхідність забезпечення балансу між традиційними засадами приватного права та його здатністю реагувати на динамічні зміни суспільних відносин. Дослідження цього питання сприятиме не лише глибшому розумінню сучасних викликів правового регулювання, але й формуванню науково обґрунтованих підходів до подальшого розвитку цивільного законодавства в умовах цифрової економіки та глобалізаційних процесів.

Мета та завдання роботи. Метою дослідження є характеристика та визначення особливостей сучасного стану та перспектив розвитку принципів цивільного права.

Спираючись на мету роботи, можна виділити наступні її завдання, які будуть вирішені у цій роботі:

- дослідити сутність та значення принципів цивільного права;
- надати класифікацію принципів цивільного права;

- визначити принципи цивільного права в системі правового регулювання;
- охарактеризувати загальні принципи цивільного права у законодавстві України;
- дослідити особливості застосування принципів цивільного права у судовій практиці;
- визначити вплив європейських правових стандартів на розвиток цивільного права України;
- охарактеризувати гармонізацію національного цивільного законодавства з європейським правом;
- визначити виклики та проблеми у реалізації принципів цивільного права;
- запропонувати напрями вдосконалення принципів цивільного права.

Об'єкт дослідження. Принципи цивільного права.

Предмет дослідження. Теоретико-правова характеристика сучасного стану та перспектив розвитку принципів цивільного права.

Методи дослідження. У ході дослідження використовувалися такі методи: аналіз і синтез для збирання наукових доказів, типологічний і діалектичний методи для аналізу та узагальнення практичного і теоретичного матеріалу, компаративістський метод, а також принцип цілісності, який передбачає розкладання об'єкта аналізу на частини для розуміння його структури.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

1.1. Сутність та значення принципів цивільного права

Цивільне право як одна з найдавніших і найбільш розвинених галузей правової системи відіграє важливу роль у забезпеченні регулювання правовідносин між фізичними та юридичними особами, встановленні загальних засад їх взаємодії, захисту прав та інтересів учасників цивільного обороту. Його основні принципи становлять теоретичний та нормативний фундамент, який визначає загальний напрям розвитку цивільного законодавства, встановлюючи межі правомірної поведінки суб'єктів та забезпечуючи справедливий баланс їхніх інтересів. Принципи цивільного права відображають усталені уявлення про справедливість, рівність, добросовісність, неприпустимість зловживання правом та гарантування свободи приватного волевиявлення. Вони пронизують усі інститути цивільного права, забезпечуючи його єдність і послідовність правового регулювання. Саме через призму цих принципів можливе правильне розуміння правових норм, їх тлумачення та застосування, що гарантує узгодженість правової системи і забезпечує передбачуваність судових рішень [3].

Формування принципів цивільного права відбувалося історично в процесі еволюції правової науки та практики, у відповідності до соціально-економічних потреб суспільства, зміни правової свідомості та рівня розвитку державності. Ці принципи ґрунтуються на загальновизнаних правових традиціях та міжнародних стандартах правової системи, які знайшли своє відображення у сучасному цивільному законодавстві. Вони не лише визначають основні напрями розвитку правового регулювання, але й виступають критеріями оцінки правозастосовної діяльності, адже правові норми мають відповідати фундаментальним засадам, що впливають із принципів цивільного права. Без їх урахування правозастосування може втратити свою системність, а норми - внутрішню логіку та ефективність.

Серед основоположних принципів цивільного права ключове місце займає принцип рівності сторін, який гарантує відсутність переваг для будь-якого

суб'єкта правовідносин незалежно від його соціального статусу, майнового положення, форми власності чи інших характеристик. Рівність передбачає, що всі учасники цивільних правовідносин володіють однаковими можливостями щодо реалізації своїх прав і обов'язків, а правове регулювання унеможливорює дискримінацію чи надання не виправданих переваг будь-кому. Цей принцип забезпечує стабільність цивільного обороту, сприяє формуванню справедливих договірних відносин і гарантує захист прав суб'єктів на рівноправній основі. Він є фундаментальним для всіх інститутів цивільного права і дозволяє зберігати правову рівновагу в суспільстві, оскільки лише за умов рівності можливе справедливе правове регулювання [4].

Не менш важливим є принцип свободи договору, який втілює ідею автономії волі суб'єктів та їхньої здатності самостійно визначати умови договірних відносин відповідно до власних інтересів. Цей принцип означає, що сторони мають право на свій розсуд встановлювати договірні зобов'язання, обирати контрагентів, визначати зміст і форму угод. При цьому держава мінімально втручається у договірні відносини, що гарантує максимальну свободу приватного регулювання. Однак така свобода не є абсолютною, оскільки має межі, зумовлені необхідністю дотримання інших принципів, зокрема, добросовісності, справедливості, розумності та заборони зловживання правом. Свобода договору є інструментом реалізації економічної ініціативи та забезпечення правової визначеності у сфері цивільних відносин.

Окремої уваги заслуговує принцип неприпустимості зловживання правом, який спрямований на недопущення використання правових норм усупереч їхньому призначенню. Він означає, що жоден суб'єкт не може використовувати надані йому права таким чином, що це порушуватиме інтереси інших осіб чи завдаватиме шкоди суспільству. У сучасній правовій доктрині зловживання правом розглядається як особливий вид правопорушення, що може полягати у використанні права з наміром завдати шкоди, без розумного сенсу чи всупереч загальноприйнятим моральним засадам. Цей принцип є надзвичайно важливим для забезпечення справедливості правозастосування, оскільки він перешкоджає

маніпуляціям правовими нормами, що могли б завдати шкоди добросовісним учасникам цивільного обороту. Таким чином, неприпустимість зловживання правом є основою для підтримки рівноваги у сфері цивільних правовідносин та забезпечення їх ефективного функціонування [6].

Принцип судового захисту цивільних прав є запорукою ефективного правозастосування і гарантує можливість кожного суб'єкта звертатися до суду для захисту своїх порушених чи оспорюваних прав. Без цієї гарантії цивільне право втрачає свою практичну значущість, оскільки в умовах правової невизначеності або відсутності ефективних механізмів судового захисту правопорушення можуть залишатися безкарними, а цивільні права – декларативними. Судовий захист забезпечує не лише відновлення порушених прав, а й запобігає можливим правопорушенням шляхом формування правозастосовної практики та створення механізмів правового регулювання, які зменшують ризик правових конфліктів у майбутньому. Ефективність цього принципу залежить від незалежності судової влади, її здатності здійснювати об'єктивний та неупереджений розгляд спорів, а також від наявності ефективних механізмів виконання судових рішень [8].

Отже, принципи цивільного права є основою для формування та розвитку всієї системи правового регулювання приватноправових відносин. Вони забезпечують стабільність, передбачуваність та справедливість у сфері цивільного обороту, слугують орієнтирами для правотворчості та правозастосування. Будучи відображенням фундаментальних цінностей суспільства, вони гарантують баланс між приватними і публічними інтересами, сприяють розвитку правової культури та забезпеченню правової визначеності. Завдяки їм цивільне право залишається гнучкою і водночас стабільною галуззю, здатною адаптуватися до нових соціально-економічних викликів, зберігаючи свою основоположну роль у правовій системі держави.

1.2. Класифікація принципів цивільного права

Принципи цивільного права слугують методологічною основою для створення, тлумачення та застосування правових норм, спрямованих на регулювання майнових і особистих немайнових відносин. Саме завдяки принципам цивільного права забезпечується стабільність правової системи, передбачуваність правозастосовної діяльності та справедливість у вирішенні правових конфліктів. Вони відображають основні засади, на яких будується вся система цивільно-правових норм, і є відправною точкою для розробки конкретних правових положень. При цьому класифікація принципів цивільного права дозволяє глибше усвідомити їхню роль у правовій системі, розмежувати їх за різними критеріями та визначити особливості їх реалізації в конкретних правовідносинах. Кожна правова система виробляє власний підхід до визначення і класифікації принципів, що відображає історичні, соціально-економічні та політичні особливості розвитку суспільства [10].

Серед, найбільш поширених класифікацій поділяє принципи цивільного права на загальні та спеціальні. Загальні принципи є основоположними для всієї правової системи і визначають фундаментальні засади функціонування цивільного обороту. Вони мають універсальний характер і поширюються на всі цивільно-правові відносини без винятку. Спеціальні принципи, у свою чергу, стосуються лише окремих інститутів цивільного права і застосовуються в певних сферах цивільно-правового регулювання. Цей поділ дозволяє більш точно визначити сферу дії кожного принципу та його вплив на правозастосовну практику. З огляду на це, дослідження загальних і спеціальних принципів сприяє не лише теоретичному осмисленню їхнього змісту, а й практичному застосуванню у правозастосовній діяльності.

Також, ще одним важливим підходом до класифікації принципів цивільного права є їх розподіл на матеріальні та процесуальні. Матеріальні принципи відображають основні ідеї, що визначають зміст цивільних прав і обов'язків учасників цивільного обороту. Вони формують правову основу для регулювання

майнових і особистих немайнових відносин, закріплюючи такі засади, як рівність учасників цивільних правовідносин, свобода договору, недоторканність власності тощо. Процесуальні принципи, навпаки, визначають порядок реалізації і захисту цивільних прав, встановлюючи правила здійснення правосуддя у цивільних справах. Вони спрямовані на забезпечення ефективного захисту порушених прав і законних інтересів, визначаючи основні вимоги до цивільного судочинства. Таким чином, матеріальні та процесуальні принципи є двома невід'ємними складовими цивільного права, які у взаємодії забезпечують ефективне функціонування цивільно-правового механізму [12].

Існує також класифікація принципів цивільного права за суб'єктним критерієм, яка передбачає їх поділ на загальні, що застосовуються до всіх учасників цивільного обороту, та спеціальні, які поширюються лише на певні категорії суб'єктів. Наприклад, загальні принципи, такі як добросовісність, справедливість і розумність, є обов'язковими для всіх учасників цивільно-правових відносин незалежно від їхнього правового статусу. Натомість спеціальні принципи можуть мати значення лише для певних груп суб'єктів, наприклад, для підприємців або споживачів. Такий поділ дозволяє більш гнучко застосовувати принципи цивільного права залежно від особливостей конкретних правовідносин, враховуючи специфіку правового статусу їх учасників. Саме тому суб'єктна класифікація принципів відіграє важливу роль у правозастосовній практиці, дозволяючи більш точно визначати правові наслідки тих чи інших правочинів та інших юридичних дій.

В свою чергу, ще одним важливим підходом до класифікації принципів цивільного права є їх поділ на імперативні та диспозитивні. Імперативні принципи є обов'язковими для всіх суб'єктів цивільного права і не можуть бути змінені за домовленістю сторін. Вони встановлюють суворі правові межі, які забезпечують стабільність та передбачуваність цивільного обороту. До таких принципів можна віднести, наприклад, принцип рівності учасників цивільно-правових відносин, що гарантує відсутність привілеїв або обмежень для окремих осіб. Диспозитивні принципи, навпаки, надають суб'єктам певну свободу у визначенні умов своїх

правовідносин. Вони дозволяють сторонам самостійно обирати варіанти правової поведінки в межах, визначених законом, що є одним із проявів автономії волі учасників цивільного обороту. Взаємодія імперативних і диспозитивних принципів забезпечує баланс між правовою стабільністю та гнучкістю цивільного регулювання, що є важливою умовою ефективного функціонування цивільного права в сучасних умовах [14].

Отже, класифікація принципів цивільного права є надзвичайно важливою для глибшого розуміння цієї правової галузі. Вона дозволяє систематизувати правові засади, що визначають регулювання цивільно-правових відносин, і створює передумови для їх ефективного застосування. Різні підходи до класифікації принципів, зокрема поділ на загальні та спеціальні, матеріальні та процесуальні, імперативні та диспозитивні, суб'єктні та інші, дають змогу краще зрозуміти їхню роль і значення в правовій системі. Завдяки цьому забезпечується не лише належне функціонування цивільного обороту, а й справедливість та ефективність у регулюванні майнових і особистих немайнових відносин, що є запорукою розвитку правової держави та захисту прав і свобод громадян.

1.2. Принципи цивільного права в системі правового регулювання

Без цих принципів неможливе функціонування цивільного права як єдиної, системної та логічно структурованої галузі права. Особливістю цивільного права є його диспозитивний характер, що проявляється у свободі сторін самостійно визначати умови своїх правовідносин, керуючись загальними правовими принципами, які гарантують баланс інтересів та захист прав кожної особи. Принципи цивільного права пронизують всі аспекти правового регулювання, впливаючи не лише на законодавчі акти, а й на правозастосовну практику, що сприяє забезпеченню єдності та стабільності правового середовища [16].

Серед основних принципів цивільного права є принцип верховенства права, який означає, що норми цивільного права повинні відповідати загальновизнаним

правовим стандартам, включаючи повагу до прав і свобод людини. Цей принцип забезпечує справедливість у правових відносинах, оскільки будь-які правові норми, що суперечать фундаментальним правам людини, підлягають скасуванню або перегляду. Він також передбачає, що суди та інші органи, які здійснюють правозастосування, повинні керуватися загальними принципами права навіть у випадках, коли конкретна норма законодавства містить певні прогалини чи суперечності. Верховенство права у цивільному праві гарантує передбачуваність правового регулювання, що особливо важливо у сфері договірних відносин, де сторони повинні бути впевнені у стабільності та незмінності правових умов їхньої взаємодії.

До прикладу, не менш важливим є принцип свободи договору, який є проявом автономії волі суб'єктів цивільного права. Цей принцип полягає у тому, що сторони можуть самостійно обирати контрагентів, визначати умови договору та регулювати свої відносини відповідно до власних інтересів, якщо це не суперечить закону та загальним засадам правопорядку. Свобода договору є ключовим елементом ринкової економіки, оскільки саме вона дозволяє учасникам цивільного обороту вільно розпоряджатися своїми правами та обов'язками. Водночас цей принцип має певні межі, що встановлені законодавством з метою захисту слабших сторін договірних відносин, таких як споживачі або фізичні особи, які вступають у відносини з суб'єктами господарювання. Однак ці обмеження не можуть бути довільними та повинні відповідати загальним принципам справедливості та розумності, оскільки будь-яке надмірне втручання держави у сферу договірних відносин може призвести до правової нестабільності та зниження довіри до правової системи [17].

Фундаментальним принципом цивільного права є принцип рівності учасників цивільних правовідносин. Цей принцип означає, що всі суб'єкти цивільного права мають однаковий правовий статус, незалежно від їхнього соціального чи економічного становища, форми власності або інших обставин. Саме цей принцип забезпечує можливість ефективного функціонування приватного права, оскільки він унеможливорює дискримінацію та гарантує

справедливе вирішення спорів. Рівність учасників цивільних правовідносин проявляється у тому, що всі вони мають однакові можливості для захисту своїх прав та інтересів, зокрема шляхом судового розгляду спорів. Важливо підкреслити, що рівність не означає абсолютну тотожність умов для всіх учасників правовідносин, оскільки у певних випадках законодавство може передбачати спеціальні норми для захисту окремих категорій осіб, які перебувають у вразливому становищі. Однак такі норми не повинні підривати загальний принцип рівності, а мають лише сприяти усуненню дисбалансу, що виникає внаслідок економічних або соціальних факторів.

Окремо варто зупинитися на принципі неприпустимості свавільного втручання у приватні справи, який гарантує, що жоден суб'єкт, включаючи державні органи, не може втручатися у приватні правовідносини без законних на те підстав. Цей принцип є важливою складовою правової системи демократичної держави, оскільки він забезпечує захист особистих прав та свобод громадян. Неприпустимість свавільного втручання проявляється, зокрема, у праві особи самостійно розпоряджатися своєю власністю, обирати способи реалізації своїх прав та вільно здійснювати підприємницьку діяльність. Проте цей принцип також передбачає певні межі, оскільки втручання у приватні справи можливе у випадках, коли це необхідно для захисту суспільних інтересів або прав інших осіб. Таким чином, баланс між свободою особи та необхідністю правового регулювання є одним із ключових завдань цивільного права [18].

Отже, принципи цивільного права є невід'ємною складовою правової системи, яка забезпечує стабільність та передбачуваність правового регулювання. Вони визначають основні підходи до врегулювання правовідносин між суб'єктами цивільного права, сприяють дотриманню прав і свобод особи, а також забезпечують справедливість та рівність у цивільних відносинах. Саме завдяки цим принципам цивільне право зберігає свою гнучкість та ефективність, дозволяючи адаптуватися до змінних соціально-економічних умов, не втрачаючи при цьому своєї основної функції – захисту приватних прав та інтересів громадян.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

2.1. Загальні принципи цивільного права у законодавстві України

Загальні принципи цивільного права становлять основу всієї системи цивільного законодавства, визначають зміст та спрямованість норм, які регулюють правові відносини у сфері цивільного обороту, а також забезпечують належний рівень правового регулювання та захисту прав і свобод суб'єктів цивільних правовідносин. Їхнє закріплення у законодавстві України є важливим інструментом для формування стабільної, передбачуваної та справедливої правової системи, яка відповідає вимогам сучасного суспільства, економічним умовам та міжнародним стандартам правового регулювання [20].

Наприклад, принцип верховенства права відіграє ключову роль у правовій системі України, включаючи сферу цивільного права, оскільки він забезпечує справедливість, правову визначеність і рівність усіх перед законом. Цей принцип полягає у тому, що правові норми повинні застосовуватися послідовно, а будь-які суперечності між законами мають вирішуватися на користь справедливого та розумного правозастосування. Верховенство права також передбачає необхідність чіткої та зрозумілої регламентації цивільних правовідносин, що унеможлиблює свавільне втручання держави або інших осіб у приватні справи громадян. У свою чергу, принцип верховенства права тісно пов'язаний із принципом законності, який встановлює обов'язок усіх суб'єктів цивільних правовідносин діяти відповідно до норм чинного законодавства, а також гарантує право осіб на захист їхніх порушених чи оспорюваних прав у судовому порядку, що є основоположним фактором демократичної правової держави.

Принцип рівності учасників цивільних правовідносин є ще одним наріжним каменем цивільного права України, адже він гарантує, що всі фізичні та юридичні особи, незалежно від їхнього правового статусу, мають рівні права та обов'язки у сфері цивільних правовідносин. Це означає, що держава, органи місцевого самоврядування, фізичні особи та підприємства діють у рівних умовах при

укладенні договорів, набутті майнових прав або здійсненні інших цивільно-правових дій. Важливість цього принципу особливо помітна у сфері договірних прав, де жодна зі сторін не повинна мати привілеї чи обмеження, що могли б призвести до дисбалансу прав та обов'язків. Дотримання рівності учасників цивільних правовідносин також є запорукою ефективного правового захисту прав та інтересів кожного суб'єкта цивільного права, що забезпечує справедливість та передбачуваність цивільного обороту в державі [21].

В свою чергу, принцип автономії волі є наріжним елементом цивільного права України, що визначає можливість суб'єктів самостійно та на власний розсуд приймати рішення щодо реалізації своїх прав та обов'язків. Цей принцип відображає концепцію приватної ініціативи та самовизначення, що дозволяє громадянам і підприємствам вільно розпоряджатися своїм майном, укладати договори та встановлювати правовідносини відповідно до власних інтересів. Автономія волі також означає, що втручання держави або третіх осіб у цивільні правовідносини має бути мінімальним і здійснюватися лише у випадках, передбачених законом, з метою захисту правопорядку, суспільних інтересів або прав інших осіб. Таким чином, принцип автономії волі сприяє розвитку ринкових відносин, забезпечує гнучкість правового регулювання та сприяє утвердженню демократичних засад у сфері цивільного права.

Тоді як, принцип справедливості, добросовісності та розумності є важливим загальноправовим орієнтиром у правозастосуванні, що визначає правомірність поведінки учасників цивільних правовідносин. Він полягає у тому, що усі цивільно-правові дії повинні відповідати моральним засадам суспільства, мати обґрунтований характер та не спричиняти невинуватих втрат або збитків іншим особам. Застосування цього принципу має особливе значення у договірних відносинах, де сторони повинні діяти добросовісно та не зловживати своїми правами на шкоду контрагенту. Крім того, принцип добросовісності передбачає необхідність чесного виконання зобов'язань, а розумність визначає об'єктивні критерії поведінки, що дозволяє уникнути суперечливих та несправедливих правових ситуацій. Таким чином, закріплення цього принципу у законодавстві

України сприяє стабільності цивільних правовідносин та забезпеченню соціальної справедливості [23].

Варто зазначити, що принцип неприпустимості свавільного втручання у приватне життя та особисті немайнові права гарантує захист гідності, честі, особистої та сімейної таємниці кожного громадянина. Це означає, що жодна особа не може бути піддана незаконному обмеженню своїх прав та свобод у сфері цивільних правовідносин, а будь-які дії, що порушують цей принцип, повинні мати правові наслідки. Важливість цього принципу зростає в умовах розвитку інформаційних технологій, коли питання захисту персональних даних, інтелектуальної власності та інших немайнових благ набувають особливої актуальності. Законодавче закріплення принципу неприпустимості свавільного втручання у цивільне життя є важливим елементом правового механізму захисту основних прав і свобод людини та громадянина.

Отже, загальні принципи цивільного права у законодавстві України становлять фундаментальні засади, що визначають зміст, структуру та спрямованість цивільно-правового регулювання. Вони забезпечують стабільність та передбачуваність правової системи, сприяють захисту прав та свобод громадян, а також формують ефективні механізми реалізації та захисту цивільних правовідносин. Верховенство права, рівність учасників, автономія волі, справедливість та неприпустимість свавільного втручання є невід'ємними елементами сучасного цивільного законодавства України, що забезпечують демократичний розвиток правової системи та сприяють її інтеграції у міжнародний правовий простір.

2.2. Особливості застосування принципів цивільного права у судовій практиці

Судова практика в Україні засвідчує, що принципи цивільного права виконують функцію своєрідного правового компаса, який допомагає суддям знаходити оптимальні рішення у складних та неоднозначних ситуаціях, що, своєю чергою, сприяє стабільності та передбачуваності правової системи, а також підвищує рівень довіри громадян до судочинства. Серед основних принципів цивільного права, які знаходять своє відображення в судовій практиці, слід виокремити принцип верховенства права, принцип рівності сторін у цивільних правовідносинах, принцип диспозитивності, принцип добросовісності та розумності, а також принцип судового захисту цивільних прав та інтересів [24].

Верховенство права є основним принципом, який визначає, що будь-яке судове рішення повинно базуватися на правових нормах, що відповідають загальним засадам справедливості, юридичної визначеності та пропорційності. Судді, застосовуючи цей принцип, повинні керуватися не лише формальними нормами законодавства, але й загальними засадами правосуддя, що дозволяє уникати механістичного підходу до вирішення справ та забезпечує індивідуальний підхід до кожної конкретної ситуації. У свою чергу, принцип рівності сторін у цивільних правовідносинах гарантує, що суд не віддає переваги жодній із сторін, а всі учасники процесу мають рівні можливості для доведення своєї позиції та захисту своїх прав, що є особливо важливим у контексті забезпечення об'єктивності та неупередженості правосуддя.

Принцип диспозитивності, що є однією з ключових засад цивільного права, означає, що сторони вільні у визначенні своїх прав і обов'язків, а також у розпорядженні належними їм цивільними правами. Судова практика демонструє, що цей принцип застосовується в процесуальних елементах, зокрема щодо можливості сторін самостійно визначати предмет позову, змінювати його, укладати мирові угоди або відмовлятися від позовних вимог. Разом із цим, застосування принципу диспозитивності не є абсолютним, оскільки суд,

керуючись принципом добросовісності та розумності, повинен оцінювати, чи не порушує диспозитивність прав інших осіб або суспільних інтересів. Принцип добросовісності та розумності, своєю чергою, відіграє важливу роль у судовій практиці, оскільки він вимагає від учасників цивільних правовідносин діяти чесно, сумлінно та не зловживати своїми правами. Судді, розглядаючи справи, часто апелюють до цього принципу, особливо у випадках, коли одна із сторін явно діє недобросовісно, наприклад, ухиляючись від виконання договірних зобов'язань або здійснюючи маніпуляції з правами на майно [25].

Застосування принципу судового захисту цивільних прав та інтересів також має значне значення в судовій практиці України, оскільки гарантує кожному громадянину можливість звернення до суду за захистом своїх порушених або оспорюваних прав. У судових рішеннях цей принцип реалізується через забезпечення доступності правосуддя, ефективного механізму виконання судових рішень та обґрунтованості висновків суду. Разом з тим, на практиці існують певні труднощі в реалізації цього принципу, зокрема через затягування судових процесів, складність доказування у деяких категоріях цивільних справ та необхідність гармонізації національної судової практики з європейськими стандартами правосуддя. Одним із важливих складових застосування принципів цивільного права у судовій практиці є те, що вони дозволяють судам вирішувати спори, які не мають чіткого регулювання в законодавстві, забезпечуючи таким чином гнучкість і адаптивність правової системи до змінних суспільних відносин. Це особливо актуально в умовах реформування судової системи України та імплементації європейських стандартів правосуддя, що передбачає не лише формальне застосування законодавчих норм, але й їхнє тлумачення з урахуванням загальноновизнаних правових принципів.

Отже, застосування принципів цивільного права у судовій практиці в Україні є важливим механізмом забезпечення правової визначеності, справедливості та ефективного захисту прав громадян. Судова практика підтверджує, що ці принципи є не лише загальними деклараціями, а реальними інструментами, які допомагають судам приймати обґрунтовані, виважені та

справедливі рішення. Разом з тим, подальше вдосконалення механізму застосування принципів цивільного права вимагає комплексного підходу, який включатиме не лише вдосконалення законодавства, а й підвищення рівня правової культури суддів та учасників цивільного процесу, що стане запорукою стабільності та розвитку правової системи України.

2.3. Вплив європейських правових стандартів на розвиток цивільного права України

З огляду на прагнення України до євроінтеграції, адаптація цивільного законодавства до стандартів Європейського Союзу стала пріоритетним завданням у контексті реформування правової системи, що проявляється у поступовому впровадженні норм, які відповідають принципам європейського права, та наближенні законодавчих актів до тих, що діють у державах-членах ЄС. Серед найважливіших складових європейського впливу на цивільне право України є імплементація загальних принципів європейського права, таких як верховенство права, справедливість, добросовісність, пропорційність та належне урядування [27].

Ці принципи становлять засади правової системи Європейського Союзу та поступово інтегруються у вітчизняне законодавство через ухвалення нових нормативних актів, внесення змін до чинних кодексів та застосування практики Європейського суду з прав людини у національній юриспруденції. Особливого значення набуває принцип захисту прав людини у цивільно-правових відносинах, який проявляється у вдосконаленні механізмів судового захисту, підвищенні ролі судової влади у забезпеченні справедливості та ефективному виконанні судових рішень. Таким чином, європейські правові стандарти сприяють формуванню більш справедливого та ефективного правозастосування в Україні, що є важливим чинником для створення правового середовища, яке відповідає міжнародним стандартам.

Важливим напрямом європейського впливу на цивільне право України є гармонізація договірного права, що проявляється у запозиченні концепцій, які є усталеними в правових системах країн ЄС. Зокрема, сучасні тенденції розвитку договірного права в Україні відображають європейські стандарти щодо свободи договору, рівності сторін, добросовісності у виконанні договірних зобов'язань, захисту слабшої сторони у договірних правовідносинах, що знайшло своє відображення у вдосконаленні положень Цивільного кодексу України та інших нормативних актів. Крім того, практика застосування норм міжнародного приватного права також свідчить про поступову інтеграцію європейських стандартів у національну правову систему, що є особливо важливим у контексті розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та залучення іноземних інвестицій. Ця тенденція демонструє прагнення України до створення передбачуваного та стабільного правового середовища, яке відповідатиме сучасним вимогам міжнародного співробітництва та забезпечуватиме ефективний захист прав і законних інтересів суб'єктів цивільних правовідносин [29].

Європейський вплив також простежується у сфері цивільної відповідальності, де значна увага приділяється питанням відшкодування шкоди, захисту прав споживачів, відповідальності за якість продукції та послуг, а також розширенню можливостей альтернативного вирішення спорів. Зокрема, практика європейських судів та нормативні акти ЄС сприяють вдосконаленню національного законодавства щодо відповідальності за спричинення шкоди та механізмів її відшкодування, що є особливо важливим для захисту прав фізичних осіб у цивільних правовідносинах. Україна поступово запроваджує положення, що регулюють відповідальність виробників за якість товарів, а також механізми колективного захисту прав споживачів, що відповідає загальноєвропейським тенденціям та підвищує рівень довіри громадян до правової системи. Разом із цим, актуальним є питання удосконалення механізмів альтернативного вирішення спорів, таких як медіація та арбітраж, що дозволяє розвантажити судову систему та сприяє швидшому та ефективнішому вирішенню правових конфліктів.

Фактором європейського впливу на розвиток цивільного права України є вдосконалення механізмів захисту права власності, що є одним із ключових елементів правової держави та ринкової економіки. Українське законодавство поступово імплементує європейські підходи до регулювання відносин власності, що проявляється у вдосконаленні норм щодо захисту прав власників, запровадженні ефективніших механізмів реєстрації прав на нерухоме майно, удосконаленні процедур оскарження незаконних дій державних органів та третіх осіб щодо власності. Особливу увагу приділено питанням боротьби з рейдерством, що є серйозною проблемою для української економіки, а впровадження європейських стандартів у цій сфері сприяє створенню більш прозорої та захищеної системи правовідносин, пов'язаних із власністю. Крім того, у контексті європейської інтеграції посилюється роль Європейського суду з прав людини у питаннях захисту права власності, а його рішення та правові позиції активно використовуються в національній правозастосовній практиці, що сприяє розвитку більш справедливої та ефективної системи цивільного права в Україні [30].

Отже, вплив європейських правових стандартів на розвиток цивільного права України є одним із ключових складових правової інтеграції нашої держави до європейського правового простору, що зумовлено не лише зовнішньополітичними та економічними чинниками, а й внутрішньою потребою удосконалення національної правової системи відповідно до загальноприйнятих демократичних принципів та верховенства права. Цивільне право як основна галузь приватного права визначає правовідносини між суб'єктами, які є рівноправними учасниками правового процесу, і тому гармонізація його положень з європейськими стандартами сприяє забезпеченню стабільності правового регулювання, захисту прав фізичних та юридичних осіб, розвитку цивільного обороту та вдосконаленню механізмів правозастосування.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

3.1. Гармонізація національного цивільного законодавства з європейським правом

Україна, здійснюючи реформи у сфері цивільного законодавства, прагне створити правову систему, яка відповідала б нормам та принципам права Європейського Союзу, що передбачає не лише формальне запозичення правових актів, а й суттєву модернізацію національної правової системи з урахуванням соціально-економічних та політичних реалій. Основною метою цього процесу є забезпечення ефективності правових механізмів у сфері цивільних правовідносин, зокрема у питаннях захисту прав власності, договірних зобов'язань, інтелектуальної власності, споживчих прав та багатьох інших складових, які є важливими для становлення в Україні правової держави та ринкової економіки [31].

Значною мірою гармонізація національного цивільного законодавства з європейським правом зумовлена необхідністю відповідності правових норм України зобов'язанням, які вона взяла на себе в межах Угоди про асоціацію з ЄС. Цей документ визначає основні напрями адаптації українського законодавства до *acquis communautaire*, що включає в себе значний масив норм, які регулюють різні сфери правовідносин у країнах-членах ЄС. Особливу увагу приділено питанням правової визначеності, ефективного правозастосування, передбачуваності правових рішень та недопущення правової дискримінації.

Запровадження європейських стандартів у цивільне право України передбачає перегляд концептуальних засад, що стосуються основоположних принципів цивільного законодавства, таких як принцип добросовісності, справедливості, пропорційності та рівності сторін у договірних відносинах. Важливою складовою процесу гармонізації є забезпечення відповідності правових механізмів захисту прав та законних інтересів громадян та суб'єктів

господарювання, що зумовлює необхідність глибокого аналізу існуючої судової практики та правозастосовних процедур.

Потрібно підкреслити, що гармонізація цивільного законодавства з європейським правом не є простим процесом імплементації зовнішніх правових норм, а передбачає комплексне реформування національної правової системи з метою забезпечення її ефективності та стабільності. Цей процес потребує узгодження різних підходів до правового регулювання, які склалися в європейському та українському правових просторах, а також вирішення низки проблем, пов'язаних із адаптацією правових норм до національних реалій. Наприклад, у сфері договірної права гармонізація передбачає перегляд багатьох положень Цивільного кодексу України з урахуванням норм європейського договірної права, які визначають загальні принципи формування договірних зобов'язань, механізми захисту прав сторін та особливості правозастосування [33].

У сфері захисту прав споживачів гармонізація законодавства спрямована на забезпечення високого рівня правової захищеності споживачів відповідно до норм Директив ЄС, які регулюють питання гарантійних зобов'язань, умов договорів, а також механізмів судового та позасудового вирішення спорів. Важливе значення має також адаптація національного законодавства у сфері інтелектуальної власності, що включає впровадження ефективних механізмів захисту авторських прав, патентного права та прав на товарні знаки відповідно до міжнародних стандартів та угод, ратифікованих Україною.

Забезпечення ефективного правозастосування включає удосконалення судової системи, покращення механізмів виконання судових рішень та підвищення рівня правової культури учасників цивільних правовідносин. Впровадження європейських стандартів у цю сферу вимагає посилення відповідальності за невиконання судових рішень, запровадження ефективних процедур альтернативного вирішення спорів та вдосконалення системи правохисних інституцій, які сприяють оперативному та справедливому вирішенню цивільних конфліктів. Крім того, важливою складовою процесу

гармонізації є вдосконалення механізмів правотворчості, що передбачає активну участь наукової спільноти, експертного середовища та громадських організацій у процесі розробки та імплементації нових правових норм. Це сприяє підвищенню якості законодавчих ініціатив, забезпеченню їх відповідності міжнародним стандартам та врахуванню реальних потреб суспільства [35].

Отже, гармонізація національного цивільного законодавства з європейським правом є складним та багатогранним процесом, який передбачає не лише приведення правових норм у відповідність до стандартів ЄС, а й глибоке реформування національної правової системи з метою підвищення її ефективності, стабільності та адаптивності до сучасних викликів. Успішна реалізація цього процесу сприятиме зміцненню правової держави в Україні, забезпеченню належного захисту прав громадян та суб'єктів господарювання, а також інтеграції України у європейський правовий простір на засадах рівноправного партнерства та взаємовигідної співпраці. Водночас варто усвідомлювати, що гармонізація законодавства є динамічним процесом, який потребує постійного моніторингу, аналізу та вдосконалення нормативної бази з урахуванням новітніх тенденцій розвитку європейського права та суспільних потреб.

3.2. Виклики та проблеми у реалізації принципів цивільного права

На практиці реалізація цих принципів стикається з численними викликами та проблемами, які ускладнюють ефективне функціонування цивільного права в Україні та потребують глибокого аналізу. Серед найбільш значущих викликів є недостатня ефективність правозастосування, яка зумовлена як недосконалістю законодавства, так і проблемами правозастосовної практики. Часто правові норми формулюються таким чином, що їх можна тлумачити неоднозначно, що призводить до судових суперечок і зловживань з боку учасників правовідносин. Відсутність єдиної судової практики також ускладнює передбачуваність правових

наслідків тих чи інших дій. Крім того, одним із системних недоліків є повільність судового розгляду цивільних справ, що нерідко призводить до затягування вирішення спорів, ускладнення захисту порушених прав та втрати сенсу у зверненні до суду [36].

На наш погляд, ще одним важливим фактором є проблема реалізації принципу юридичної рівності сторін у цивільних правовідносинах, яка нерідко порушується через зловживання домінуючим становищем однієї зі сторін. Це особливо актуально у випадках, коли йдеться про відносини між великими компаніями та споживачами, між наймачами та орендодавцями, між кредиторами та боржниками. Економічно слабша сторона часто опиняється у нерівному становищі, коли навіть формальна рівність перед законом не забезпечує фактичної рівності можливостей у відстоюванні своїх прав. Крім того, судова практика свідчить про те, що в деяких випадках відбувається дискримінація окремих категорій осіб або використання юридичних механізмів для обходу норм цивільного права. Наприклад, вразливі групи населення, такі як пенсіонери, студенти чи особи з обмеженими можливостями, часто не мають належних ресурсів для повноцінного юридичного захисту своїх прав, що ставить їх у несприятливе становище порівняно з економічно сильнішими суб'єктами.

Особливої уваги заслуговує проблема недосконалості механізмів захисту цивільних прав, що ускладнює реалізацію принципу верховенства права. В умовах нестабільності та непослідовності правозастосування багато осіб стикаються з ситуацією, коли захист своїх порушених прав стає складним або майже неможливим. Це стосується як можливості отримання компенсації за завдану шкоду, так і відновлення порушених прав у спорах, що виникають у сфері договірних відносин, спадкового права, захисту честі, гідності та ділової репутації. Проблема правового нігілізму також ускладнює реалізацію принципів цивільного права, оскільки низький рівень правової культури населення сприяє виникненню ситуацій, коли права та обов'язки громадян не усвідомлюються належним чином, що веде до численних правопорушень та зловживань [37].

Ми вважаємо, що ще одним викликом у сфері цивільного права є недостатній рівень захисту прав власності, який є наріжним каменем правової системи України. Незважаючи на закріплення принципу непорушності права власності, численні випадки рейдерства, незаконних вилучень майна та проблеми із захистом інтелектуальної власності свідчать про наявність серйозних загроз у цій сфері. Законодавча база, яка регулює питання власності, постійно змінюється, що призводить до правової невизначеності та ускладнює ефективний захист майнових прав. Зокрема, проблеми у сфері земельних правовідносин, що виникають через суперечливість законодавчих норм та бюрократичні перепони, значно ускладнюють реалізацію права власності на землю. Водночас, механізми правового захисту інтелектуальної власності залишаються недосконалими, що стає суттєвим бар'єром для розвитку інноваційної діяльності в країні та створення сприятливого середовища для підприємництва.

Важливим питанням залишається також проблема забезпечення справедливості у цивільних правовідносинах, що є необхідною умовою реалізації принципів цивільного права. Недостатня ефективність судової системи, наявність корупційних ризиків, а також нерівний доступ до правосуддя створюють ситуацію, коли справедливість у вирішенні цивільних спорів стає недосяжною для багатьох громадян. Корупція у судових органах, маніпулювання процесуальними нормами, зловживання правами на оскарження судових рішень призводять до того, що реальне виконання судових рішень часто є проблематичним. Відсутність належного механізму контролю за виконанням судових рішень спричиняє ситуацію, коли навіть після ухвалення рішення на користь потерпілої сторони його реалізація може бути відкладена на невизначений термін, що зводить нанівець саму ідею судового захисту [38].

Отже, виклики та проблеми у реалізації принципів цивільного права в Україні мають багатогранний характер і потребують системного підходу до їхнього вирішення. Для забезпечення ефективного функціонування цивільного права необхідні глибокі законодавчі реформи, що передбачають усунення правових колізій, забезпечення єдності судової практики та посилення механізмів

захисту прав громадян. Крім того, важливими є заходи щодо підвищення правової культури населення, вдосконалення системи правової допомоги та забезпечення прозорості у діяльності судових органів. Без усунення зазначених проблем реалізація принципів цивільного права залишатиметься значною мірою декларативною, що негативно позначатиметься на рівні правової захищеності громадян та ефективності правової системи в цілому.

3.3. Напрями вдосконалення принципів цивільного права

Таким чином, ми доходимо висновку, що сучасні соціально-економічні процеси, глобалізація, євроінтеграційні прагнення України, технологічні зміни, а також необхідність гармонізації національного законодавства з нормами міжнародного права потребують модернізації та вдосконалення основоположних засад цивільного права. Ця необхідність диктується як внутрішніми запитами суспільства на забезпечення ефективного захисту прав фізичних і юридичних осіб, так і потребами в адаптації до нових викликів, зумовлених швидкими трансформаціями суспільних відносин. Саме тому виникає гостра потреба в глибокому переосмисленні та вдосконаленні принципів цивільного права в Україні, що сприятиме підвищенню рівня правової визначеності, зміцненню довіри до судової системи та забезпеченню справедливості у правозастосуванні [40].

На нашу думку, серед важливих складових удосконалення принципів цивільного права є забезпечення верховенства права, що передбачає наявність стабільної, передбачуваної та справедливої правової системи, яка гарантує однакове застосування норм цивільного права до всіх учасників правовідносин. Це означає, що необхідно усунути наявні правові колізії, підвищити якість законодавчих актів, забезпечити їх логічну узгодженість і відповідність європейським правовим стандартам. У цьому контексті слід посилити роль судового прецеденту як джерела права, що сприятиме однаковому застосуванню

норм цивільного законодавства, зменшенню ризику судових помилок та підвищенню довіри громадян до судової системи. Крім того, варто розглянути можливість розширення сфери договірного регулювання, що дозволить суб'єктам правовідносин гнучкіше встановлювати умови взаємодії, керуючись принципами справедливості, добросовісності та розумності.

Наступним ключовим напрямом є вдосконалення принципу автономії волі, який відіграє фундаментальну роль у цивільно-правових відносинах і забезпечує можливість суб'єктам самотійно визначати умови своїх правочинів. У цьому контексті важливо законодавчо закріпити механізми запобігання зловживанню правами та створення більш ефективних засобів захисту слабшої сторони у договірних відносинах. Це особливо актуально для споживчих правовідносин, у яких громадяни часто опиняються у менш вигідному становищі перед великими корпораціями. Розвиток правового регулювання в цьому напрямі має забезпечити баланс інтересів сторін та унеможливити використання юридичної необізнаності громадян на користь більш економічно потужних суб'єктів [41].

Хочемо зазначити, що не менш важливим є удосконалення принципу добросовісності та розумності, що забезпечує справедливість у правозастосуванні та зміцнює довіру до правової системи. Сучасні тенденції розвитку цивільного права потребують чіткого законодавчого закріплення критеріїв добросовісності у здійсненні прав та виконанні обов'язків, що дозволить ефективніше вирішувати правові спори та запобігати зловживанню правами. Впровадження концепції «зловживання правом» у судову практику має стати важливим етапом на шляху до підвищення рівня відповідальності учасників правовідносин, що дозволить мінімізувати ситуації, коли формальне дотримання норм права суперечить його соціальній функції.

Ми вважаємо, що удосконалення принципів цивільного права є розвиток механізмів захисту прав суб'єктів цивільних правовідносин, що передбачає розширення альтернативних способів вирішення спорів, таких як медіація та арбітраж. Запровадження ефективних механізмів позасудового врегулювання конфліктів сприятиме зменшенню навантаження на судову систему, підвищенню

оперативності вирішення спорів та зниженню витрат сторін. Крім того, слід розширити можливості для компенсації моральної шкоди, що дозволить більш повно захищати права осіб, які зазнали неправомірних дій з боку інших учасників правовідносин. Посилення механізмів захисту прав також має включати удосконалення системи виконання судових рішень, оскільки ефективність правосуддя значною мірою залежить від реальної можливості сторін домогтися виконання ухвалених судових актів.

У контексті вдосконалення цивільного права також слід звернути увагу на питання цифровізації та впровадження інноваційних технологій у правове регулювання. З огляду на стрімкий розвиток цифрових технологій необхідно адаптувати правові норми до сучасних реалій, зокрема щодо регулювання електронних правочинів, використання смарт-контрактів, захисту персональних даних та визначення правового статусу цифрових активів. Вдосконалення правового регулювання у цій сфері сприятиме підвищенню рівня довіри до електронних послуг, розширенню можливостей для розвитку цифрової економіки та забезпеченню належного захисту прав осіб у цифровому середовищі [43].

Отже, напрями вдосконалення принципів цивільного права в Україні охоплюють широке коло питань, пов'язаних із підвищенням ефективності правового регулювання, забезпеченням справедливості у правозастосуванні, розвитком механізмів захисту прав та адаптацією до сучасних викликів. Глибока модернізація цивільного законодавства з урахуванням зазначених складових сприятиме зміцненню правової системи, підвищенню рівня правової культури та формуванню сприятливого середовища для реалізації прав і свобод громадян. Вдосконалення принципів цивільного права має відбуватися у тісному зв'язку з міжнародними стандартами та врахуванням національних особливостей, що дозволить створити ефективну, справедливу та передбачувану правову систему, яка відповідатиме потребам сучасного суспільства та сприятиме його гармонійному розвитку.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на основі поставлених завдань та отриманих результатів дослідження можна зробити такі висновки:

1. У ході дослідження сутності та значення принципів цивільного права встановлено, що вони є фундаментальною основою всієї цивільно-правової системи, оскільки визначають загальні напрямки її розвитку, структуру та зміст правових норм. Принципи цивільного права забезпечують стабільність і передбачуваність правового регулювання, сприяють захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб. Вони мають особливе значення для забезпечення правової рівноваги у суспільстві, оскільки виступають орієнтирами для розробки, тлумачення та застосування норм цивільного права. Саме через принципи реалізується загальна ідеологія цивільного права, що відображає базові цінності суспільства, такі як справедливість, добросовісність, рівність учасників цивільних відносин.

2. Класифікація принципів цивільного права є важливим фактором їхнього дослідження, оскільки дозволяє виокремити загальні, спеціальні та міжгалузеві принципи, що діють у цивільно-правовій сфері. Загальні принципи є універсальними та застосовуються у всіх правовідносинах, спеціальні регулюють окремі інститути цивільного права, а міжгалузеві забезпечують взаємодію цивільного права з іншими галузями права. Розуміння цієї класифікації є необхідним для правильного використання принципів на практиці, особливо у випадках правозастосування та нормотворчості. Важливим є також те, що класифікація принципів дозволяє простежити їхню взаємодію між собою та визначити пріоритетність у конкретних ситуаціях.

3. Визначення принципів цивільного права в системі правового регулювання свідчить про їхню комплексність та інтегрованість у загальну структуру правової системи. Вони не лише впливають на регулювання цивільних відносин, але й забезпечують зв'язок цивільного права з іншими галузями, такими як господарське, адміністративне, трудове право. Це підтверджує, що принципи

цивільного права є важливим засобом координації правових норм та гарантують їх узгоджене застосування в межах правового простору. Завдяки цьому вони слугують основою для створення якісного та ефективного законодавства, що відповідає сучасним потребам суспільства.

4. Охарактеризувавши загальні принципи цивільного права у законодавстві України, можна зробити висновок, що вони закріплені у Цивільному кодексі України та інших нормативно-правових актах, які регулюють цивільні правовідносини. Основними серед них є принципи верховенства права, рівності сторін, свободи договору, неприпустимості свавільного втручання у приватні справи, судового захисту порушених прав. Важливо зазначити, що ці принципи є не лише нормами права, а й вираженням загальнолюдських цінностей, що забезпечують гуманістичний підхід до регулювання цивільних відносин. Їхня значущість проявляється у всіх елементах цивільного права, включаючи договірні, зобов'язальні, спадкові та інші правовідносини.

5. Дослідження особливостей застосування принципів цивільного права у судовій практиці дозволяє стверджувати, що вони відіграють ключову роль у формуванні правових позицій судів та прийнятті рішень. Судова практика підтверджує, що принципи цивільного права використовуються не лише як допоміжний інструмент тлумачення норм, а й як безпосереднє джерело права, що може заповнювати прогалини у законодавстві. Особливо це стосується принципу добросовісності, який суди дедалі частіше застосовують як критерій оцінки правомірності дій учасників правовідносин. Це підкреслює їхню важливість у забезпеченні справедливості та законності судових рішень.

6. Вплив європейських правових стандартів на розвиток цивільного права України є очевидним та відображається у поступовій адаптації національного законодавства до норм Європейського Союзу. Цей процес супроводжується запровадженням нових правових концепцій, розширенням можливостей захисту прав людини у цивільній сфері та удосконаленням механізмів правозастосування. Європейські стандарти сприяють зміцненню принципів цивільного права, зокрема принципу пропорційності, ефективного

судового захисту, забезпечення належної правової визначеності. Усе це сприяє підвищенню рівня правової культури та зміцненню довіри до правової системи України.

7. Гармонізація національного цивільного законодавства з європейським правом є важливим напрямом правової реформи в Україні. Вона передбачає уніфікацію правових норм, приведення їх у відповідність до європейських стандартів, що сприяє спрощенню правозастосування та забезпеченню однаковості правового регулювання. Важливу роль у цьому відіграє імплементація норм міжнародного приватного права, що регулюють транскордонні цивільні правовідносини. Гармонізація дозволяє підвищити конкурентоспроможність національного права та покращити інвестиційний клімат в Україні.

8. Визначення викликів та проблем у реалізації принципів цивільного права показало, що основними з них є нестабільність законодавства, неоднозначність судової практики, вплив політичних факторів на правове регулювання. Особливо гострою є проблема недосконалості правозастосовної практики, що інколи призводить до порушення прав учасників цивільних відносин. Для вирішення цих проблем необхідно забезпечити стабільність нормативної бази, підвищити рівень правової культури та професійної підготовки юристів.

9. Запропоновані напрями вдосконалення принципів цивільного права включають зміцнення правозастосовної практики, усунення правових колізій, розширення можливостей судового захисту прав та інтересів громадян. Важливим є розвиток альтернативних методів вирішення спорів, підвищення ефективності правового регулювання договірних відносин, створення умов для кращої інтеграції українського цивільного права у європейський правовий простір. Впровадження таких заходів сприятиме посиленню правової безпеки та забезпеченню справедливого вирішення цивільних спорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.04.2025)
2. Цивільний процесуальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 01.04.2025)
3. Атаманчук, І. В. Право на судовий захист цивільних прав та інтересів у світлі європейських стандартів. Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку, Київ. 2020. с.75-78.
4. Бандурка, О. М. Цивільне право в умовах воєнного часу. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці від дня народження Олександра Анатолійовича Пушкіна (м. Харків, 20 трав. 2022 р.). Харків. 2022. с.15-17
5. Борисова, В. І. Розвиток вчення про юридичну особу в доктрині цивільного права. імені Ярослава Мудрого, Національна академія правових наук України, Харківський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації, Харків. 2022. с.14.
6. Валігура, К. Принцип добросовісності як категорія цивільного права. Підприємництво, господарство і право, 4, Львів. 2020. с.11-16.
7. Воротинцева, І. В., & Воротинцева, І. В. Щодо визначення поняття ФОП як суб'єкта цивільного права. Київ. 2020. с.321
8. Гордеюк, А. О. Поняття особи у цивільному праві та його співвідношення з поняттями суб'єкта цивільного права, суб'єкта цивільних правовідносин, учасника цивільних відносин. Форум права, (60), 1. Київ. 2020. с.175
9. Гордеюк, А. О. Особливості правового регулювання різних видів об'єктів цивільних прав. Пропілеї права та безпеки, (1), Київ. 2022. с.74-79.
10. Гетьманцева, Н. Д., & Процьків, Н. М. Нові контури цивільного права в епоху цифрових технологій. Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку, Дніпро. 2020. с.18-22.

11. Грущинська, Н. Характеристика нерухомого майна як об'єкта цивільного права. Підприємництво, господарство і право, (2), Київ. 2020. с.23-30.
12. Даниленко, О. В. Об'єкти цивільних прав: системний підхід до інтерпретації. Відповідальний за випуск проф. ВВ Надьон, Київ. 2020. с.154.
13. Змикало, О. І. Поняття та сутність електронних правочинів за цивільним правом України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, 66, Ужгород. 2021. с.81-87.
14. Карнаух, Б. Зловживання правом та його правові наслідки. Підприємництво, господарство і право, 9, Київ. 2020. с.31-36.
15. Кіріяк, О. В., Пацурківський, Ю. П., & Гудима-Підвербецька, М. М. Цивільне право (загальна частина). Київ. 2021. с.173
16. Козуб, И. Основи римського цивільного права: навч. посібник. Київ. 2020. с.162
17. Костюченко, О. Є., Монаєнко, А. О., & Атаманчук, Н. І. Медіація як форма захисту цивільних прав. Нове українське право, (1), Одеса. 2022. с.49-56.
18. Кухарев, О. Є. Особливості спадщини як об'єкта цивільних прав. Київ. 2021. с.133
19. Логойда, В. М. Криптовалюти як об'єкт цивільних прав: порівняльно-правовий аналіз. Київ. 2022. с.57
20. Лукашов, Р. С. Товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю як суб'єкти цивільного права. Львів. 2020. с.82
21. Марченко, В. Щодо питання здійснення нотаріусом захисту суб'єктивних цивільних прав. Підприємництво, господарство і право, (3), Київ. 2020. с.31-35.
22. Мартинюк, Ю. В. Правова природа права на захист суб'єктивних цивільних прав у договірних зобов'язаннях. Нове українське право, (4), 2021. Харків. с.258-263.
23. Мартинюк, Ю. В. Способи самозахисту цивільних прав у договірних зобов'язаннях. Нове українське право, (1), Київ. 2022. с.208-214.

24. Матійко, М. В. Зміст окремих функцій цивільного права як елемент структури функцій цивільного права. Часопис цивілістики. № 47. Дніпро. 2023. с.181
25. Мішина, А. Сучасні проблеми цивільного права. Наукові дослідження та інновації в галузі суспільно-гуманітарних наук: збірник матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Мелітополь, 24 листопада 2021 р.)/ТДАТУ: ред. кол. Ломейко ОП, Єременко ОА, Михайлов В. В [та ін.]. Частина 1. Мелітополь. 2021. с.520.
26. Моргунов, О. А., Лисенко, І. В., & Лисенко, А. М. Джерела цивільно-спортивного права як підгалузі цивільного права України. Київ. 2022. с.251
27. Москалюк, Н. Право оперативного управління в системі речових суб'єктивних цивільних прав. Актуальні проблеми правознавства, (1), Київ. 2020. с.158-163.
28. Новік, Н. О. Держава як суб'єкт цивільного права. Геоекономічні та політико-правові виклики структурної перебудови міжнародних зв'язків України, Київ. 2020. с.487-490.
29. Олешкевич, В. В. Принципи цивільного права як основа розвитку цивільних правовідносин (Doctoral dissertation, Сумський державний університет). Київ. 2023. с.113
30. Орел, Л. В., & Калашник, О. М. Цивільне право та процес: навчальний посібник. Київ. 2021. с.228
31. Первомайський, О. О. Поняття «оборотоздатність об'єктів цивільних прав» у контексті права власності та інших речових прав суб'єктів публічного права. Проблеми цивільного права та процесу: МВС України, Харківський національний університет внутрішніх справ, Асоціація цивілістів України. Харків. 2021. с.178-180.
32. Погребняк, В. Я. Правова природа припинення суб'єктивного цивільного права. Дніпро. 2020. с.124
33. Радишевська, О. Р. Адміністративне та цивільне право в умовах європеїзації: на стику доктрин. Правова держава, (37), Київ. 2020. с.80-89.

34. Самілик, Л. О., & Головченко, С. В. Судовий захист цивільних прав у соціальній державі. Судова практика. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права, (5), Харків. 2021. с.97-102.
35. Скрипник, В. Л. Спільна власність як об'єкт цивільних прав. Редколегія випуску, Київ. 2020. с.84.
36. Слома, В., & Москалюк, Н. Межі та обмеження здійснення цивільних прав. Дніпро. 2022. с.195
37. Спесівцев, Д. С. Суб'єктивне цивільне право на нерухоме майно: проблеми інтерпретації. Вчені записки Таврійського національного університету імені ВІ Вернадського. Серія: Юридичні науки, 31(5). Київ. 2020. с.142
38. Спесівцев, Д. С. Проблема *numerus clausus* способів судового захисту суб'єктивних цивільних прав на нерухоме майно. Актуальні проблеми держави і права, (86). Одеса. 2020. с.62
39. Спесівцев, Д. С. Конститутивні та перетворювальні властивості рішення суду як правового засобу захисту суб'єктивних цивільних прав на нерухоме майно. Юридичний вісник. Київ. 2020. с.117
40. Стефанишин, Н. М., & Схаб-Бучинська, Т. Я. Штучний інтелект в системі об'єктів цивільних прав. Аналітично-порівняльне правознавство, (3), Київ. 2023. с.126-131.
41. Торська, Х. І., & Руснак, І. В. Поняття позовної давності та її значення у цивільному праві. In The XV International Science Conference «Trends in the development of practice and science», December 28–31, Oslo, Norway. 386 p. ISBN-978-1-68564-511-3 (p. 146). Київ. 2021. с.151
42. Харитонов, Є. О., Харитонов, Є. О., Харитонova, О. І., & Харитонova, О. І. Деякі проблеми вакцинації від COVID-19 з погляду цивільного права. Дніпро. 2021. с.134
43. Шербина, Б. С., & Ткаченко, В. В. Штучний інтелект як суб'єкт цивільного права. Київ. 2021. с.176
44. Шишка, О. Р. Цивільний інтерес у контексті статті 1 Цивільного кодексу України: проблеми визначення та регулювання. Проблеми цивільного

права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці від дня народження ОА Пушкіна (м. Вінниця, 19 трав. 2023 р.). Вінниця. 2023. с.141-149.

45. Шляховська, І. М. Перехід прав на обмежені у цивільному обороті об'єкти у порядку спадкового правонаступництва. Дніпро. 2023. с.185